

ÄÄREMÄRKUSI „SILLAMÄE PASSIOONILE”

Andrei Hvostov. Sillamäe passioon.
Tartu: Petrone Print, 2011. 304 lk.

Taustu, millele see raamat projitseerub, on mitu. Kõigepealt muidugi autori varasemad kaantevahelised teosed, aga niisama selgesti ka tema aastatepikkune kolumnistika. Epp Petrone inspireerituna ja väljaantuna seostub Sillamäe-raamat Petrone Prindi „Minu...”-sarjaga („Minu Boliivia”, „Minu Brüssel” jne), seistes samas nähtavalt tunnustelt siiski sellest eraldi. Kusjuures väärrib märkimist, et geograafiliselt ja kultuuriliselt kaugemate kohtade hulka, mida „Minu”-sarjaga hõlmatakse (siia kuulub ka mujalttulnu „Minu Eesti”), on astunud näiteks Tartu Supilinn – nii et Hvostovist ja tema Sillamäest sai pretsedent eksklusiivsete kogemuste leidmisele sealt, kus need sulle pärandina tahes-tahtmata kaela on sadanud (vrd vana hea Maeterlincki sinilinnu-sümbolism, kus pärast rännakuid avastatakse õnn vms lähtepunkti, omast sünnikodust, iseendast).

Paratamatult ei pääse „Sillamäe passioon” kuulumast ka viimaste aastate lektüüriturul laialt loksuvasse (oma)elulugude lainesse, olles küll jumala abiga suuremast jaost neist võrratult tõsiseltvõetavam. *Respect*, nagu öeldakse. Kõik ei ole veel kadunud, kui populaarformaatidestki leiad midagi omaväärtuselt kangemat kui juhumerjal jooksvateks sotsiaalpsühholoogilisteks tähelepanekuteks.

*

Parlamendiraamatukogus, märkasin, on „Sillamäe passioon” klassifitseeritud

märksõnade „Eesti poliitika” ja „Eesti NSV” alla. Mis on kitsendav, aga mitte vale. Igatahes suunab see mõtte neile mõnikord ülipeenikeste närvikiudude keerukatele kimpudele, mis seovad kordumatute indiviidide intiimsemaidki kogemusi suurte kollektiivide, rahvaste ja riikide olemasolu ja teisene-mistega.

„Sillamäe passioon” sai Virumaa kirjandusauhinna, mida annavad üheskoos välja Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liit ja analoogiline Ida-Virumaa oma. Ka sellel tüüd juba aastaid kestnud kombel on oma kaasasündinud poliitiline tähendus, mida sel korral omajagu võimendab just selle raamatu esiletõstmine. Raamatu, mis kirjeldab seda alles hiljaaegu suletusse ja äralõigatusse surutud tsooni keset põliselt uhket ja vaba ala, mis naabritest hõimlaste keeles on andnud nime kogu me rahvale ja riigile.

Nii nagu „Sillamäe passioon” tõtruult eristab ja paljudes asjades vastandab sovetiaegset Sillamäe kanti ja „päris-Eestit”, nii on see omajagu veel praegugi olmelis-kultuurilis-mentaal-seks reaalsuseks, rääkimata vana Virumaa enda ikka veel vältimatust halduslikust kahekslöödudest. Mõistagi pole niisugune olukord hea ei emotsionaalses ega pragmaatilises vaates ning just ühised toimetamised üle haldus- ja mentaliteedipiiride loodetavasti aitavad viia vastuvõetavama tulevikupildini. Mida aga muidugi tahteski tagasi ei saa, on juba raamatu autori sünniajaks pöördumatult ja pea jäljetult kadunud kuldajastu.

Nii on sel väga isiklikul ja tundelisel raamatul ulatuslikke, sealhulgas väga-

gi praktilistele riigiehituslikele asjadele viitavaid siirdeid. Kuid ka kitsamalt kirjanduselu mõõtkavas püsides näeme märgilise tähendusega asju. „Sillamäe passioon” pole üksnes Virumaa, vaid ka Kultuurkapitali auhinna laureaat. Ei ole päris tavaline, et rahva ja professionaalide hinnangud ühte langevad, isegi popkultuuri puhul nagu eurolauluvõistlused, rääkimata siis õilsamatest sfääridest, nagu seda on kirjandus.

Autor peab olema tabanud midagi üldolulist ja esitanud seda erinevaile eelsoodumustele vähemalt vastuvõtaval või lausa kaasakiskuval moel. Kas see on ainukordne juhus või märk sellest, et nn tavainimeste ja intellektuaalse eliidi polariseeritus ongi haihtumas, seda peab näitama aeg. Nagu sedagi, kas kõik seguneb, nivelleerub ja kinnistub ähmasel triviaaltasemel või tekivad mingid uued, seniolematud eristumisalused, mis pikapeale hakkavad moodustama siiski jälle nišiüleseid hierarhiaid.

Täna keskmisest menuautorist eristab Hvostovi tema teesklematu ja sügav rahutus. Pealkirjas tuleb rõhutada mõlemat sõna – see raamat ei tõmba ligi mitte üksnes oma vahetu teemaga (Sillamäega, mis pakub kellele veidrat eksootikat, kellele äratundmislõbu), vaid ka tõepoolest autori passionaarsusega. Nagu Hvostovi puhul üldse, nii pole siingi suuremat mõtet näpuga järege ajada, kas ja kus on tegemist seksuaalse, intellektuaalse, poliitilise või eksistentsiaalse tusaga ja kas miski nendest on millegi teise allegooriaks, kompensatsiooniks või sublimatsiooniks. Kõik need on varjamatult läbisegi lauale löödud ja kõiki neid lähendab omavahel autori kord militantlik, kord mõnevõrra masohhistlikult märterlik hoiak.

*

Kultuurkapitalilt sai „Sillamäe passioon” teatavasti nn vabaauhinna, mis rõhutab tema kuuluvust kuskile juur-

dunud žanrite vahele või neist väljapoole. Nii ongi ja küllap on ka see raamatu märkimisväärse menu üks põhjusi: ei „lai” ega „kitsas” lugeja otsi raamatuist praegu niipalju nende liigilist tõupuhtust kui elavat sisu, mis oleks ühtaegu niihästi inimõõtmeliselt lähedane kui siiski ka erutavalt iseäralik.

Autori senise loomingu taustal on tegemist uue sammuga, kuigi põhitooni ja positsiooni pidevust katkestamata. Ajaloolase ja ajalooeadmusest lähtuva poleemilise publitsistina on Hvostov omajagu rappinud eestluse rahvusliku omamüüti selle mitmesugustes (eeskätt paraku siiski kõige klišeelikumates) ilmingutes – muide näidates sealäbi üles objekti ehk suurematki südamessevõtmist kui selle konstrueerijad ja rakendajad ning tarbijad ise. Geneetiline taust ja meesliinist tulenev pere nimi pole talle teinud seda enda peale võetud ülesannet avalikus ruumis liiga lihtsaks, kuigi vahel liigagi rõhutatult ei vastanda Hvostov end käibemütoloogiale niivõrd selle kuskilt väljast ilmunud totaalse mahakiskujana, kuivõrd pigem täiustamisele kutsuva messianistliku sisekriitikuna. On tähelepannev, kui jonnakalt ja demonstratiivselt Hvostov igal võimalikul juhul identifitseerib end just nimelt eestlasena kas või „pärisee laste” võõristuse kiuste või seda lausa nautides, erinevalt näiteks Kaplinskist, kes eelistab rõhutada kogu oma ainulaadset geneetilist-mentaalset paletti kõige täiega („budistlik soome-ugri juut” jms) ja eitada mis tahes ühese enesesamasuse võimalikkust ja vajalikkustki.

Kas ja kuivõrd on üldse asjakohane arvustada müüte ajaloolisele faktitõe vastavuse seisukohast, on teadagi küsitav. Samas on raske leida midagi tunnetuslikult haaravat kui võimalused võrrelda üht ja sama nähtust eri kodifitseeringutes, näiteks siis eestlust ja selle kujunemist ning kirjeldamist ajalooeaduse, mütogeneesi, sotsioloogia ja poliititehnoloogia keeles. Et just mütolo-

loogiad ja nende tõlgendamine on üks Hvostovi suuri huve üldisemalt kui just eestluse kontekstis, selle kohta on märke palju, ilmekaim neist romaanina vormistatud plahvatuslik ja parimas mõttes segane ja liiane „Lombakas Achilleus” – suur kuhi eeldusi, kust edasi minna.

Üldiselt on Hvostov ju ilukirjanduslikkegi formaate kasutanud seni pigem populaarteaduslikel ja ideoloogilis-publitsistlikel kui puhtbelletristlikel eesmärkidel. „Achilleus” näitab, et tal on huvi ja võimet sulatada vaid *fiction*’ile kättesaadavas kodeeringus kokku oma eruditsioon, faktid ja nende tõlgendused, vaistud ja visioonid ning isiklikem bioloogiline ja sotsiaalne kogemus.

Ses mõttes on elulistest detailidest kubisev Sillamäe-raamat otsekui võti autori põhihuvide, põhihoiakute, põhi-vaevuste ja põhivalikute kujunemise mõistmiseks. Kui seda aga lugeda varasemaga rööbiti, siis märkad, kuidas jäävad kõlama eeskätt mõned üldistavad tõdemused, otsekui vahekokkuvõtted, mida nii selgelt väljatooduna uskilt varasemast ei leia. Nagu näiteks see arusaamine, et kui üksikasjaliku dokumentaalsusega sa oma minevikukogemust ka ei kirjeldaks (ajamasinamotiiv raamatu sissejuhatuses), järgmised põlvkonnad sellele päriselt ikkagi pihta ei saa (ja ega sellest vist üldjuhul liiga sügavalt huvitugi). Ja mitte ainult järgmised põlvkonnad, vaid ka üldse kes tahes teine oma mis tahes teistsuguste eelsoodumuste ja kogemuste buketiga, kellega koos oled kuidagiviisi sattunud ühte ja samasse maailma.

Veel enam – su kalleimad saladused, mida usaldad kellelegi avada, võivad osutuda tolle silmis naeruväärseks jaburuseks. Ja veelgi enam – ka sulle endale võib kogu su senine elu ja olemine kangastuda äkki kui irreaalsus, „pannes mind silmi hõõruma ja kahtlema oma mõistuses – see, mis mind

ümbritseb, ei saa ometigi päriselt olemas olla!” (lk 284). Iseenesest kõik ju otsekui triviaalsed tundmused, klassikaline *condition humaine*, aga omal nahal kogetavana ikkagi dramaatilised ja frustreerivad.

Raamatu sugestiivseim passus seal lehekülgedel 283–284 leidubki, kus pöisesena liiklussurmast napilt pääsenud jutustaja võtab nüüd kõiki oma sellele intsidendile järgnenud aastaid kui surmahetke viirastust teostumata jäävast tulevikust. „Mõnikord on kergendav mõelda, et ma sain tookord Vairavas surma. / Ma ei pea sel juhul muretsema. / Mul võib olla kõigest ükskõik” (lk 284). Sellise jõu ja tihedusega kujund räägib autori tugevast poetoogeensest potentsiaalst, mis paneb tõe-poleest ootama tema astumist puhtasse kirjandusse kui parimastki publitsistikast suurema kandejõuga sfääri.

„Sillamäe passioon” lõpeb retoorilise, ühtaegu nii (teeseldult?) resigneerunud kui ka väljakutsuva koodaga, milles kõik autori nii isiklikus kui ka ühiskondlikus plaanis kogetud mahavaikimised ja rääkimatajätmised liituvad Eesti Ütlematajätmistele Vabariigiks – omaks riigiks, mis just nagu oleks sellisel mitterahuldaval kujul juba pöördumatult valmis. Siin tunneme taas ära selle rähklevalt rahutu karakteri, kes ei tunnista vaikivaid enesestmõistetavusi ega vaistlikke põhitajutavusi. Siiski on samas raamatus endaski sellele vastupidisest tonaalsusest kantud kohti ja fundamentaalseid, ühest suguvõsaloost, ühest Sillamäest, ühest Eestist sügavamale ulatuvaid äratundmisi. Nii või teisiti, vähemalt empiiriliste, sealhulgas kurioosete üksikasjade poolest (mis ikka on autorit käivitanud nii selle raamatu kui ka varasema ajalookirjutamise juures) pole maailma lõplikku valmissaamist karta.

PAUL-EERIK RUMMO